

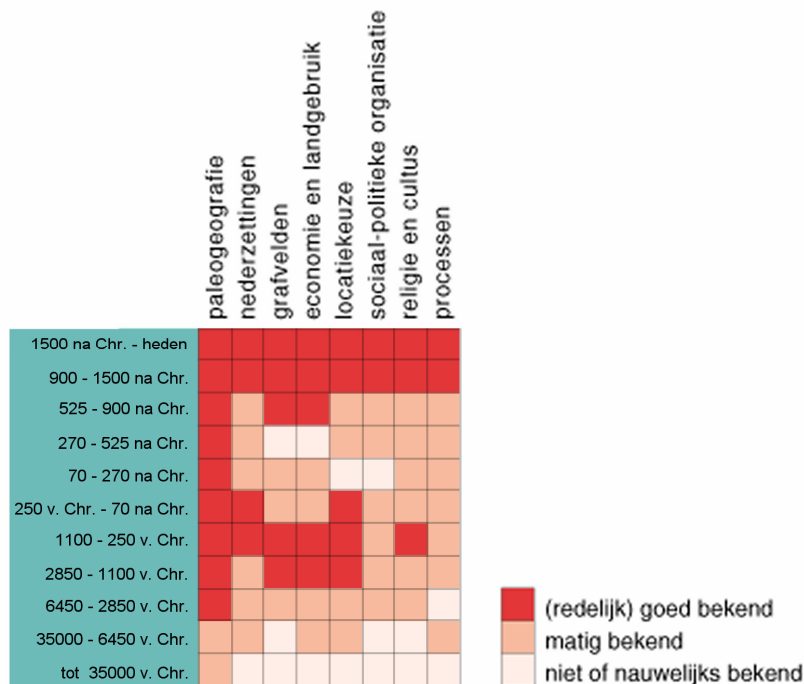
5 De archeologische verwachtingskaart

5.1 Inleiding

De archeologische verwachtingskaart vormt een instrument voor het archeologiebeleid ten aanzien van de planvorming binnen de gemeente. Om zo goed mogelijk inzicht te krijgen in de spreiding van deze waarden is een archeologische waardenkaart opgesteld. De waarden worden weergegeven op de verschillende geomorfologische eenheden, zodat een archeolandschappelijke eenhedenkaart ontstaat. Op basis van deze gegevens was het vervolgens mogelijk de archeologische verwachtingskaart op te stellen.

5.2 Analyse van bekende archeologische waarden

In de archeologiebalans⁸⁵ worden de kennis en kennislacunes van de verschillende archeoregio's besproken. Hieruit blijkt dat het Drents zandgebied de best onderzochte archeoregio is. Dat onderzoek startte al in de zeventiende eeuw toen de hunebedden uit de nieuwe steentijd onderwerp van studie waren. Maar ook over de meeste andere perioden is meer bekend dan in andere regio's. Alleen de oude steentijd scoort net zo laag als elders. Ook is relatief weinig bekend over het midden van de Romeinse tijd. Daar staat tegenover dat over de laatste fase van de midden-steentijd (mesolithicum) tot eerste fase van de late steentijd (neolithicum) relatief veel bekend is.

Figuur 5.1 Kennisniveau binnen de archeoregio Drents zandgebied naar thema en periode.⁸⁶

De landelijk vervaardigde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden⁸⁷ laat op basis van een statistische relatie tussen bodemeenheden en archeologische waarden de kans op het aantreffen van archeologische waarden binnen een bepaalde bodemeenheid van de archeoregio zien. Voor het grondgebied van de gemeente betekent dit dat een groot deel geclassificeerd is met een lage verwachtingswaarde

⁸⁵ Lauwerier & Lotte, 2002

⁸⁶ Lauwerier & Lotte, 2002

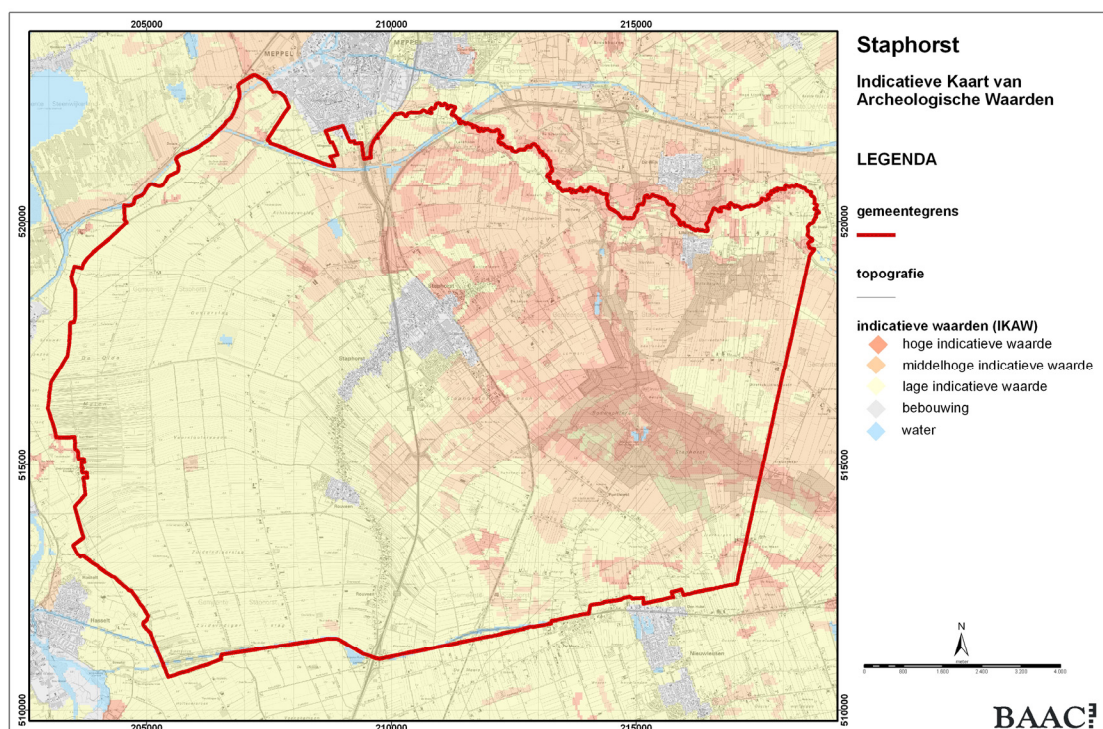
⁸⁷ RCE, 2009; versie 3.0

(tabel 5.1). Zones met een middelhoge of hoge indicatieve waarde bevinden zich voornamelijk in de oostelijke helft van de gemeente, ter plaatse van een langgerekte dekzandrug en langs het dal van de Reest. De bebouwde kommen van Staphorst, Rouveen en IJhorst, met een totale oppervlakte van 296 ha (slechts 2,1 % van de gemeentelijke oppervlakte), zijn echter niet gekarteerd (tabel 5.1).

Tabel 5.1 Oppervlakte (ha) per IKAW-eenheid (totaal 13.575 ha)

Eenheid IKAW	Hoge trefkans	Middelhoge trefkans	Lage trefkans	Niet gekarteerd	Water
Oppervlakte (ha)	1514	3658	7994	296	107

Een nadeel aan deze IKAW is dat deze gebaseerd is op de bodemkaart met een schaal van 1:50.000. Dit betekent dat deze op gemeentelijk niveau een te generaliserend karakter heeft. Immers, op de bodemkaart zijn kleine landschapelementen, zoals bijvoorbeeld eenmans-essen, ofwel weggelaten op de kaart ofwel met een aantal andere elementen gegroepeerd. Ook is op de IKAW geen rekening gehouden met mogelijke dekzandruggen die in de loop van de tijd zijn afgedekt met een pakket veen. Specifiek voor het westelijke deel van de gemeente Staphorst is het ontbreken van een middelhoge of hoge indicatieve waarde ter plaatse van de voormalige laat-middeleeuwse dorpslinten van Rouveen en Staphorst een grote lacune op de IKAW.

Figuur 5.2 Uitsnede van de IKAW voor de gemeente Staphorst

In de gemeente is een zeer klein aantal vondstlocaties bekend (tabel 5.2).⁸⁸ Binnen de gemeentegrens zijn acht terreinen aanwezig met een vastgestelde archeologische waarde, die als zodanig op de archeologische monumentenkaart zijn weergegeven. Vier van deze terreinen zijn aangegeven als een beschermd archeologisch rijksmonument. Overzichten van de AMK-terreinen zijn weergegeven in figuur 5.10 en 5.11. Voor een actueel overzicht dient de AMK in ARCHIS geraadpleegd te worden.

⁸⁸ Gemiddeld 0,2 vindplaatsen per km²

Tabel 5.2 *AMK-terreinen in Staphorst*⁸⁹

Status	Aantal
<i>Terrein van archeologische betekenis</i>	0
<i>Terrein van archeologische waarde</i>	0
<i>Terrein van hoge archeologische waarde</i>	3
<i>Terrein van zeer hoge archeologische waarde</i>	1
<i>Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd rijksmonument</i>	4 ⁹⁰
Totaal aantal AMK-terreinen	8

Tabel 5.3 *Vondstlocaties in Staphorst*⁹¹

Omschrijving	Aantal
Vondstlocaties ARCHIS	26
Vindplaatsen ARCHIS	29
Vindplaatsen lokale AWN	0
Totaal aantal vindplaatsen	29
Vindplaatsen, zonder complextypen (losse vondsten of onbekend)	16
Vindplaatsen, administratief geplaatst	3

In de archeologische database ARCHIS staan 26 locaties geregistreerd waar archeologische vondsten en/of waarnemingen zijn gedaan (peildatum 1 januari 2009). In totaal betreft het 29 vindplaatsen (sommige vondstlocaties betreffen meerdere vindplaatsen; bijvoorbeeld Romeinse tijd en nieuwe tijd). Hoewel de lokale AWN afgelopen jaren diverse vondsten heeft gedaan, betreft het voornamelijk losse vondsten. Deze vondsten zijn niet aan de database toegevoegd.

Tabel 5.4 *Aantal in ARCHIS geregistreerde onderzoeken onderverdeeld naar type*⁹²

Type onderzoek	Aantal
Bureauonderzoek	6
Booronderzoek (al dan niet gecombineerd met bureauonderzoek)	12
Proefsleuvenonderzoek	1
Archeologische begeleiding	0
Definitieve opgraving	0

Volgens de gegevens in ARCHIS zijn 19 archeologische onderzoeken (bureauonderzoek, inventariserend veldonderzoek, archeologische begeleiding, opgraving) binnen het gebied uitgevoerd. Bijna alle onderzoeken zijn eerste-fase onderzoeken in de vorm van een bureauonderzoek en/of een booronderzoek (samen 18 onderzoeken). In ARCHIS staat slechts één proefsleufonderzoek geregistreerd. Dit proefsleufonderzoek heeft betrekking op het beschermde monument dat bijna geheel buiten de gemeente ligt.

Wel dient te worden opgemerkt dat deze statistieken enigszins subjectief zijn. Zo is het pas enkele jaren verplicht archeologische booronderzoeken in ARCHIS aan te melden. Ook worden bureauonderzoeken in de praktijk veelal niet aangemeld.

⁸⁹ Peildatum: 1 januari 2009

⁹⁰ Waarvan van 1 beschermd monument slechts een klein deel binnen de gemeente Staphorst ligt.

⁹¹ Peildatum: 1 januari 2009

⁹² Het totaal aantal onderzoeksmeldingen in ARCHIS bedraagt 19 stuks

Tabel 5.5 *Type aanbevelingen van archeologisch vooronderzoek (bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (boringen en proefsleuven)*

Type onderzoek	Aantal
Geen vervolgonderzoek noodzakelijk	10
Vervolgonderzoek (in geheel of deel van plangebied)	4
Onbekend (niet ingevuld in ARCHIS)	5

Een weergave en vergelijking van vondstlocaties per periode (tabel 5.6) levert een goed beeld op van de bewoningslocaties door de tijd heen. Hieruit blijkt dat relatief veel vondstlocaties bekend zijn uit de steentijd (ca. 33 %). Daarentegen zijn bijna geen vindplaatsen bekend uit de periode bronstijd tot en met Romeinse tijd. Het gebied was in deze periode blijkbaar te nat, waardoor aanwijzingen voor permanente bewoning tot nu toe ontbreken. Pas uit de (late) middeleeuwen, toen het veengebied werd ontgonnen, zijn weer archeologische vindplaatsen bekend.

Tabel 5.6 *Vindplaatsen verdeeld naar archeologische periode.*⁹³

Periode	Aantal waarnemingen met complex	Aantal waarnemingen zonder complex	Aantal waarnemingen totaal (N=48)
Laat-Paleolithicum	0	1	1
Mesolithicum	4	3	7
Neolithicum	3	6	9
Bronstijd	1	4	5
IJzertijd	0	1	1
Romeinse tijd	0	0	0
Middeleeuwen	8	6	14
Nieuwe tijd	4	3	7

Uit de verdeling van de vondstlocaties naar complextype blijkt dat het complextype voor de helft (50%) onbekend is. Ongeveer 33 % van de vindplaatslocaties verwijst naar een nederzetting (9 stuks, tabel 5.7).

Tabel 5.7 *Vindplaatsen verdeeld naar complextype*⁹⁴

Complextype	Aantal vindplaatsen
Smederij	1
Grafveld	1
Nederzetting	9
Kerk	2
Onbekend / losse vondst	13

⁹³ Op een aantal vindplaatsen zijn meerdere perioden aangetoond. Hierdoor bedraagt het totaal aantal perioden meer dan het aantal vindplaats-locaties.

⁹⁴ Zonder administratief geplaatste vindplaatsen. N = 26

Tabel 5.8 *Complextypen van vindplaatsen ouder dan de middeleeuwen per landschappelijke eenheid⁹⁵*

Landschapstype	Oppervlakte (ha)	Aantal vindplaatsen	Aantal vindplaatsen exclusief 'onbekend'
Rivierduin	57	1	0
Rivierduin afgedekt	37	4	2
Veenontginningsvlakte	4695	4	3

Bij analyse van het aantal vindplaatsen per landschappelijke eenheid lijkt op het eerste gezicht een sterk positieve correlatie te bestaan tussen het aantal vindplaatsen per vierkante kilometer en de al dan niet afgedekte rivierduinen (figuur 5.8). Enkele vondstlocaties bevinden zich in de veenontginningsvlakte, maar hierbij dient te worden opgemerkt dat al deze vindplaatsen zich op een overgangszone naar een andere landschappelijke eenheid bevinden. Echter, deze relatie is statistisch moeilijk aantoonbaar, omdat het aantal vondstlocaties erg klein is.

5.3 Archeologisch verwachtingsmodel

De zeer kleine hoeveelheid waarnemingen met een datering ouder dan middeleeuwen laat het niet toe een statistische relatie tussen het landschap en de vindplaatsen te geven. De relatie tussen de landschappelijke ligging en archeologische waarden is dan ook vooral gebaseerd op de meest recente verwachtingsmodellen van eerder vervaardigde verwachtingskaarten⁹⁶ en door algemeen geldende relaties tussen locatiekeuze en landschappelijke ligging te gebruiken.

Het blijkt dat in dekzandgebieden met name de hogere delen van het landschap in de directe omgeving van open water interessant waren voor bewoning. Dit geldt voor de dekzandruggen in de omgeving van beken of rivieren, rivierduinen en in mindere mate voor de randen van stuifzandgebieden. Deze delen van het landschap werden gebruikt om te wonen, landbouw te bedrijven en er zijn (doorgaande) wegen te vinden. Voor de gemeente Staphorst geldt dit met name voor dekzandruggen langs de Reest, alsmede voor de rivierduinen in het noordwestelijke deel van de gemeente. Ook de overige dekzandruggen in de gemeente waren geschikte locaties. Echter, de ruggen die in het westelijke deel van de gemeente voorkomen, zijn reeds lange tijd afgedekt door veen. Om die reden worden daar alleen oudere archeologische resten verwacht. De dekzandruggen in het hogere, oostelijke deel van de gemeente zijn langer geschikt geweest voor bewoning.

Daarnaast waren ook de delen van de beekdalen die grensden aan hogere landschapselementen door de mens in gebruik. Zo werden deze delen van de beekdalen gebruikt om te vissen, dienden als oversteekplaats (later in de vorm van bruggetjes) en er zijn jachtkampementen te verwachten. Onderzoek⁹⁷ heeft aangetoond dat met name in deze delen van het beekdal veel archeologische resten te verwachten zijn.

In principe kunnen dergelijke resten ook in de overige delen van de beekdalen worden aangetroffen, maar de kans wordt hier klein geacht, aangezien de directe omgeving veelal zeer nat was. Echter, vanwege de hoge grondwaterstand in de beekdalen zullen eventuele organische archeologische resten (o.a. hout, leer en bot) veelal wel beter geconserveerd zijn dan op een dekzandrug.

⁹⁵ Exclusief de vondstlocaties met administratieve plaatsing. Er is gekozen voor een weergave van vindplaatsen ouder dan middeleeuwen, omdat de jongere vindplaatsen veelal geen directe relatie met het landschap vertonen.

⁹⁶ Boshoven *et al.*, 2005.

⁹⁷ Gerritsen en Rensink, 2004.

Specifiek voor de gemeente Staphorst zijn de diverse (verlaten) bewoningsassen. Ter plaatse van deze bewoningsassen kunnen archeologische resten uit de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd worden verwacht.

Tabel 5.9 laat per landschappelijke eenheid zien welke archeologische verwachting er aan gekoppeld is. Met behulp van deze tabel is de landschappelijke eenhedenkaart omgezet in een archeologische verwachtingskaart.

Tabel 5.9 *Koppeling van een verwachtingwaarde aan de landschappelijke eenheden*

Landschappelijke eenheid	Archeologische verwachting
Beekdal (door dekzandvlakte)	Lage verwachting
Beekdal (ter hoogte van dekzandrug)	Hoge verwachting
Beek/kreekrest	Lage verwachting
Oeverwal	Middelhoge verwachting
Rivierduin	Hoge verwachting
Rivierduin, afgedekt	Hoge verwachting
Veenontginningsvlakte ten westen van Rouveen en Staphorst	Lage verwachting
Dekzandvlakte	Lage verwachting
Dekzandvlakte, vervlakt	Lage verwachting
Dekzandwieling	Middelhoge verwachting
Dekzandrug	Hoge verwachting
Dekzandrug (flank, zone van 50 m om rug heen)	Middelhoge verwachting
Stuifzand	Middelhoge verwachting
Laagte	Lage verwachting
Pingoruïne of dobbe (al dan niet met randwal om laagte)	Hoge verwachting
Restgeul	Lage verwachting
Water	Geen

5.4 Kaartopbouw

De archeologische verwachtingskaart vormt de vertaling van de gegevens uit de archeolandschappelijke eenhedenkaart naar een archeologische verwachting. Deze vertaling is gebaseerd op de relatie tussen het landschap en het bewoningspatroon in het verleden. Op de kaart worden terreinen onderscheiden met een bekende archeologische waarde (AMK-terreinen en vindplaatsen) en zones met een bepaalde archeologische verwachting (op basis van de relatie tussen landschappelijke ligging en locatiekeuze).

AMK-terreinen

Terreinen met een vastgestelde archeologische waarde staan aangegeven op de archeologische monumentenkaart en zijn onder te verdelen in twee groepen.

A: Terreinen met de status van Rijksmonument (wettelijk beschermd). Binnen de gemeente zijn 4 terreinen met de status van beschermd archeologisch Rijksmonument aanwezig. Het betreft in alle gevallen terreinen van zeer hoge archeologische waarde. Een overzicht van de terreinen is weergegeven in onderstaande tabel 5.10. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het terrein van het Zwarte Watersklooster (AMK-nr. 1568) grotendeels buiten de gemeente valt.

Tabel 5.10 *De beschermde archeologische Rijksmonumenten binnen de gemeente Staphorst*

AMK-nr.	Toponiem	Type vindplaats	Begindatering	Einddatering
1365	Olde Kerkhof	Kerk	late middeleeuwen B	nieuwe tijd B
1366	Rienksweg; Kerkenland	Kerk	late middeleeuwen B	late middeleeuwen B
1367	Scholenland	Kerk	late middeleeuwen B	nieuwe tijd A
1568	Zwarte Watersklooster	Klooster (complex)	late middeleeuwen	late middeleeuwen

B: Terreinen van archeologische waarde. Deze terreinen hebben geen wettelijke bescherming, maar op basis van (archeologisch) onderzoek is vastgesteld dat deze terreinen een bepaalde archeologische waarde bezitten. Binnen de gemeente zijn 4 AMK-terreinen aanwezig. Deze zijn onder te verdelen in drie terreinen van hoge archeologische waarde en één terrein van zeer hoge archeologische waarde. Een overzicht van de terreinen is weergegeven in tabel 5.11.

Tabel 5.11 *De overige AMK-terreinen binnen de gemeente Staphorst*

AMK-nr.	Toponiem	Waarde	Type vindplaats	Begindatering	Einddatering
2758	Olde Staphorst	hoge archeologische waarde	Huisterp	late middeleeuwen	nieuwe tijd
2759	De Garste	zeer hoge archeologische waarde	Nederzetting	late middeleeuwen	late middeleeuwen
				bronstijd	ijzertijd
				mesolithicum	neolithicum
13280	De Pol	hoge archeologische waarde	Havezate/ ridderhofstad	late middeleeuwen	nieuwe tijd
13608	Bisschopsschans	hoge archeologische waarde	Schans	late middeleeuwen	nieuwe tijd

Archeologische verwachtingszones

De archeologische verwachtingszones zijn gebaseerd op het ontwikkelde verwachtingsmodel (par. 5.3.1). In totaal zijn op basis van de landschappelijke ligging vijf zones te onderscheiden die samen een vlakdekkend kaartbeeld vormen:

- zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden laat paleolithicum en mesolithicum (steentijd)
- zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden neolithicum tot middeleeuwen;
- zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden late middeleeuwen en nieuwe tijd;
- zones met een middelhoge archeologische verwachting;
- zones met een lage archeologische verwachting;

Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden laat paleolithicum en mesolithicum. Het gaat hierbij om terreinen, waar op grond van de landschappelijke ligging een grote kans is op het aantreffen van archeologische resten en intacte klimaatarchieven. Het betreft:

- pingoruïnes en dobbes (al dan niet met randwal);
- dekzandruggen langs de Reest
- rivierduinen langs de Reest

Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden neolithicum tot middeleeuwen. Het gaat hierbij om terreinen, waar op grond van de landschappelijke ligging een grote kans is op het aantreffen van archeologische resten. Het betreft:

- dekzandruggen;

- rivierduinen;
- afgedekte rivierduinen;

Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden late middeleeuwen en nieuwe tijd. Het gaat hierbij om terreinen, waar op grond van historische gegevens of de aanwezigheid van historische elementen een zeer grote kans is op het aantreffen van archeologische resten. Het betreft:

- historische kernen;
- de voormalige bewoningsassen van Staphorst en Rouveen;
- locaties van historische elementen als hoeven, watermolens, windmolens en dergelijke.

Zones met een middelhoge archeologische verwachting. Het gaat hierbij om terreinen waar op grond van de landschappelijke ligging een middelhoge kans is op het aantreffen van archeologische resten. Het betreft:

- dekzandwellingen;
- relatief hooggelegen delen van de beekdalen;
- oeverwallen.
- stuifzand;
- delen van de beekdalen binnen een straal van 150 m langs dekzandruggen en rivierduinen;
- zones van 100 m om de dekzandruggen.
- de afgedekte ondergrond van de veenontginningsvlakte ten westen van Rouveen en Staphorst.

Zones met een lage archeologische verwachting. Het gaat hierbij om terreinen waar op grond van de landschappelijke ligging een kleine kans is op het aantreffen van archeologische resten. Het betreft:

- de dekzandvlakten;
- dekzandvlakten vervlakt door veen;
- (overige) veenontginningsvlakten
- delen van beekdalen;
- laagtes.

Bodemverstoringen

Als aparte kaartlaag zijn tenslotte zones of contouren met bodemverstoringen weergegeven waarvan nog niet kon worden vastgesteld of de bodemverstoringen dieper dan het archeologische niveau reiken. Aangezien onduidelijk is tot hoe diep de bodemverstoringen hebben plaatsgevonden, is niet bekend of hierdoor de eventueel aanwezige archeologische laag al verstoord is. Derhalve zijn de zones met bodemverstoringen met een arcering over de verwachtingszones aangegeven.

5.5 Beperkingen

Hoewel de gegevens die gebruikt zijn voor het vervaardigen van de verschillende lagen met de grootste nauwkeurigheid zijn verzameld en verwerkt, kunnen deze natuurlijk nooit volledig zijn en zijn derhalve zo nauwkeurig als de bronnen waar ze uit komen. Daarom is het van belang te weten welke waarde er aan de op de kaart weergegeven gegevens moet worden gehecht. Per laag zal hier kort op worden ingegaan.

Bij de vindplaatsen met losse vondsten of individuele waarnemingen is de omvang van de sporen- of vondstverspreiding nog niet vastgesteld, dan wel niet vast te stellen.

Deze zijn daarom op de kaart als puntlocatie opgenomen. Het is echter mogelijk dat er in de directe omgeving van sommige vondstmeldingen nog meer archeologische resten in de ondergrond aanwezig zijn. Dit zal met name het geval zijn bij nederzettingsterreinen die als spreidingen van los aardewerk of bewerkt vuursteen herkend zijn. Bij losse vondsten is de kans klein dat ter plaatse nog meer archeologische waarden in de grond aanwezig zijn.

De puntlocaties kunnen daarnaast een onnauwkeurigheid bevatten omdat de exacte vindplaats niet exact bekend is. Over het algemeen zijn de waarnemingen op circa 50 m nauwkeurig ingemeten. In het meest extreme geval is er voor gekozen om de waarneming op administratieve coördinaten te plaatsen hetgeen betekent dat de exacte locatie dan niet meer te achterhalen was. Om dit zichtbaar te maken, zijn deze waarnemingen op de kaart voorzien van een extra symbool.

De laag met de verwachtingswaarden is ontstaan door het samenvoegen van de verwachtingswaarden op basis van de natuurlijke landschapsontwikkeling en die van de door de mens beïnvloede landschapsontwikkeling. Aangezien het oude landschap door de loop van de tijd is bedekt met jongere afzettingen is de beschrijving van de landschapsontwikkeling gebaseerd op de huidige kennis. Dit heeft geleid tot een indeling in lage, middelhoge en hoge verwachting.

Daarnaast is het schaalniveau van het gebruikte kaartmateriaal bepalend voor de schaal van de uiteindelijke verwachtingskaart. De bodemkaarten en geomorfologische kaarten die voor het gebied beschikbaar waren, zijn grotendeels vervaardigd met een kaartschaal 1:50.000. Door het gebruik van gedetailleerde bodemkaarten met schaal 1:10.000 en het nog gedetailleerdere Actueel Hoogtebestand Nederland zijn de grenzen tussen de kaartenheden verfijnd tot een kaartschaal van 1:10.000. Dit is gebaseerd op het feit dat de grens tussen landschappelijke eenheden veelal vergezeld wordt door een hoogteverschil of een knik in het reliëf.

Hoewel aan een terrein een bepaalde verwachting kan zijn toegekend, betekent het geenszins dat de bodem ter plaatse intact is. De aanleg van funderingen voor gebouwen, kabels en leidingen heeft veelal geleid tot (locale) bodemverstoringen. Dit is vaak gebleken bij de verschillende archeologische vooronderzoeken die hebben plaatsgevonden binnen de bebouwde kom. Het locale karakter van dergelijke bodemverstoringen maakt het echter onmogelijk al deze bodemverstoringen op de kaart aan te geven.

Tevens dient te worden opgemerkt dat de verwachtingswaarde de trefkans weergeeft op het aantreffen van archeologische waarden. Een hoge trefkans geeft een grotere dichtheid aan archeologische vindplaatsen dan een lage trefkans. Dit betekent dat bij archeologisch onderzoek in een zone met een hoge verwachting het kan voorkomen dat geen archeologische resten aanwezig zijn, terwijl in een zone met een lage verwachting de aanwezigheid van archeologische resten niet is uit te sluiten. De kans op het aantreffen van resten in een zone met een lage verwachting is echter beduidend lager dan in een zone met een hoge verwachting.

6 Beleidskader

6.1 Verdrag van Valletta en wetwijzigingen

6.1.1 Algemeen

Het Europese verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed (beter bekend als het Verdrag van Valletta of Malta, 1992) is in 1998 door de Tweede en Eerste Kamer goedgekeurd. De daaropvolgende implementatie van het verdrag van Malta in de Nederlandse wetgeving heeft geleid tot de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) die per 1 september 2007 van kracht is geworden. Deze wet geeft aan welke wetten gewijzigd dienen te worden, met als belangrijkste wet de Monumentenwet 1988. De implementatie heeft daarnaast geleid tot aanpassing van enkele andere wetten op aanpalende werkvelden die voor de archeologie relevant zijn, zoals bijvoorbeeld de Ontgrondingenwet, de Woningwet en de Wet op de Ruimtelijke Ordening. De nieuwe wetgeving beoogt dat zo goed en zo vroeg mogelijk rekening wordt gehouden met de aanwezigheid óf mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem. De WAMZ heeft twee belangrijke uitgangspunten:

Het streven naar behoud van archeologische resten in hun originele context in de bodem (*'in situ'*), of als dit niet mogelijk is door opgraving en documentatie (*'ex situ'*). Degene die nieuwe ontwikkelingen met mogelijk bodemversturende ingrepen tot stand brengt, is verantwoordelijk voor de inventarisatie en een verantwoord beheer van de bekende en te verwachten archeologische resten in de ondergrond (*'de verstoorder betaalt'*).

De nieuwe wetgeving beoogt tevens een decentralisatie van taken van de landelijke en provinciale overheden naar de lokale overheden en versterkt daarmee de rol van bevoegde overheid voor gemeenten, die mede verantwoordelijk worden voor de (mogelijk aanwezige) archeologische waarden op hun grondgebied.

6.1.2 De Monumentenwet 1988 en WAMZ

Voor het inwerking treden van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) was de bescherming van monumenten, waartoe ook archeologische monumenten behoren, en stads- en dorpsgezichten geregeld via de Monumentenwet 1988. In de WAMZ is vooral sprake van de bescherming van bekende en te verwachten archeologische waarden. De uitgangspunten bij de Monumentenwet 1988 (na inwerkingtreding WAMZ) en de WAMZ zijn:

- Het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen (artikel 11 Monumentenwet 1988);
- Het aansluiten op de Wet op de Ruimtelijke Ordening door te stellen dat bij vaststelling van een bestemmingsplan rekening gehouden dient te worden met archeologie (art. 38 t/m 44 Monumentenwet 1988), waarbij een vrijstelling geldt voor terreinen met een oppervlakte kleiner dan 100 m² (artikel 41a Monumentenwet 1988). In ditzelfde artikel staat echter vermeld dat de gemeenteraad een hiervan afwijkende andere oppervlakte kan vaststellen;
- Beleidsuitgangspunt dient behoud en bescherming van het archeologisch erfgoed *in situ* te zijn door het treffen van technische maatregelen waardoor archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden. Indien dit niet mogelijk is dient opgraving te worden verricht;

- Provincies krijgen de mogelijkheid om zogenoemde archeologische attentiegebieden aan te wijzen. Dit betreft gebieden binnen het grondgebied van de provincie die archeologisch waardevol zijn of naar verwachting archeologisch waardevol zijn en die binnen geldende bestemmingsplannen onvoldoende bescherming genieten. Voor die gebieden dient de desbetreffende gemeente binnen een nader vast te stellen termijn een nieuw bestemmingsplan op te stellen, waarbij rekening wordt gehouden met de aanwezige en/of verwachte archeologische waarden (artikel 44 Monumentenwet 1988);
- Het verhalen van de maatschappelijke kosten verbonden aan het veiligstellen van archeologische waarden op de initiatiefnemer van de geplande ruimtelijke ingreep. Met andere woorden: de verstoorder betaalt;
- Introductie van marktwerking voor de uitvoering van archeologisch werk en controle van de kwaliteit hiervan middels de introductie van een kwaliteitssysteem;
- Er komt een uitgebreidere meldingsplicht m.b.t. archeologie en informatie over het erfgoed dient toegankelijk te zijn;
- Het publiek dient intensief bij het erfgoed betrokken te worden.

6.2 Archeologie en ruimtelijke ordening

Een vroegtijdige inventarisatie van archeologische waarden is in het belang van zowel de initiatiefnemers van een project met bodemversturende activiteiten als de planontwikkeling. Bij vroegtijdige opsporing kunnen de archeologische waarden immers mogelijk nog ingepast worden, zodat de kosten voor bijvoorbeeld een opgraving vermeden kunnen worden. Tevens kunnen archeologische waarden dan behouden blijven voor toekomstige generaties. Een tijdige opsporing voorkomt dat de daadwerkelijke ontwikkeling van te bebouwen of ontgraven gebieden vertraagd wordt. Het behoud van archeologische waarden brengt bewoners en gebruikers meer historisch besef over hun omgeving bij. Inpassing van bestaande archeologische waarden in een plan kan een gebied cultuurhistorische identiteit verlenen en daarmee kwaliteit toevoegen aan de openbare ruimte. Bij inpassing kan bijvoorbeeld gedacht worden aan bescherming en behoud van archeologische waarden op een vindplaats door er een plantsoen of speelweide overheen aan te leggen. Een eerder geplande parkeergarage op diezelfde locatie zou bijvoorbeeld in een ander deel van het plangebied gerealiseerd kunnen worden. Behoud kan ook worden gerealiseerd door technische maatregelen te nemen die bodemversturende ingrepen voorkomen (bv. ophoging, funderen op staal).

De bodem wordt vaak verstoord in gebieden die planologisch (her)ontwikkeld gaan worden en/of die een nieuwe bestemming krijgen, bijvoorbeeld van agrarisch grondgebruik naar bedrijventerrein. Dat betekent dat archeologische waarden vooral een grote rol zullen spelen in de procedures bij ruimtelijke ordening. Het betreft bijvoorbeeld vergunningaanvragen voor infrastructurele werken, ontgrondingen en allerhande klein- en grootschalige bouw- of natuurontwikkelingsprojecten die de bodem dieper dan de normaal agrarisch bewerkte bovengrond zullen roeren. Ook grootschalige verlagingen van het grondwaterpeil kunnen mogelijk bedreigend zijn voor het archeologisch erfgoed, omdat door oxidatie van organisch materiaal in de bodem grondsporen kunnen vervagen en kwetsbare materialen als hout, textiel, botresten en leer sneller zullen vergaan. Daarmee verdwijnt informatie die van belang kan zijn voor de interpretatie en reconstructie van archeologische vindplaatsen bij latere opgravingen.

6.3 Gemeentelijk archeologiebeleid

In het nieuwe stelsel na wijziging van de Monumentenwet 1988 hebben gemeenten een belangrijke rol bij het behoud en het beheer van het ondergrondse cultureel erfgoed. Ook de gemeente Staphorst heeft met het opstellen van een archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart dit rijksbeleid nu verankerd in haar eigen gemeentelijke beleid. Gemeenten zijn namelijk verplicht om bij bodemingrepen van enige omvang rekening te houden met én inzicht te verschaffen in zowel de bekende archeologische waarden als de te verwachten archeologische resten. In de praktijk zal dit meestal gebeuren bij de toetsing van vergunningsaanvragen in het kader van de Woningwet, nieuwe planologische ontwikkelingen en bestemmingsplanprocedures. Het bestemmingsplan moet voorzien in een archeologische paragraaf, waaruit de plaats van de archeologie in het bestemmingsplan blijkt. De gemeenten hebben een loketfunctie voor initiatiefnemers en dienen als uitvloeisel van de gewijzigde Monumentenwet 1988 bijvoorbeeld aan te geven wanneer er een plicht tot archeologisch vooronderzoek bestaat (bv. bij bestemmingsplanprocedures) of onder welke voorwaarden een vergunning verleend kan worden (bv. bij sloop- of aanlegvergunningen onder de nieuwe WABO of omgevingsvergunning). Iedere gemeente dient dus voldoende geïnformeerd te zijn over de archeologie op haar eigen grondgebied, voordat bodemversturende werkzaamheden al dan niet kunnen worden toegestaan. De Wet op de Archeologische Monumentenzorg stimuleert gemeenten niet alleen om de *bekende* archeologische waarden, maar ook de te *verwachten* archeologische waarden binnen hun gemeentelijke grenzen te inventariseren. In het kader hiervan heeft BAAC een archeologische beleidsadvieskaart gemaakt. Zodra bekend is wat er binnen de gemeentelijke grenzen aanwezig is en verwacht kan worden, is het mogelijk een voor burgers en private partijen transparant beleid te formuleren met betrekking tot de inventarisatie, de selectie van te behouden archeologische waarden, het behoud en het beheer van archeologische waarden. Dit beleid dient het uitgangspunt te zijn bij het nemen van weloverwogen beslissingen bij de vergunningsprocedures.

6.4 Beleidsadviezen

6.4.1 Inleiding

De archeologische beleidsadvieskaart laat terreinen zien waar archeologische waarden al bekend zijn en waar archeologische waarden verwacht worden. Hieronder volgt per kaartcategorie een advies hoe met deze archeologische waarden kan worden omgegaan in het kader van goed gemeentelijk archeologisch beleid. In tabel 6.1 staat het geheel bovendien kort samengevat.

Aan elke categorie zijn bepaalde beleidsadviezen gekoppeld. De categorieën zijn:

- Terreinen waarvan de archeologische waarde reeds is vastgesteld:
  1. Archeologische rijksmonumenten (beschermd status);
  2. Overige AMK-terreinen (niet beschermd);
  3. Gemeentelijke archeologische monumenten (nog niet aanwezig in de gemeente Staphorst).
- Archeologische verwachtingszones:
  1. Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden laat paleolithicum en mesolithicum;
  2. Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden late neolithicum tot middeleeuwen;

3. Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden middeleeuwen en nieuwe tijd;
  4. Zones met een middelhoge archeologische verwachting;
  5. Zones met een lage archeologische verwachting.
- Verstoorde gebieden;
  - Toevalsvondsten.

Waar hier onder wordt gesproken over 'plangebied', dan wordt het hele gebied bedoeld waar een bepaald plan betrekking op heeft. De contour van het plangebied staat aangegeven op de aangeleverde bouwplannen of projectbesluiten.

6.4.2 Archeologische rijksmonumenten

Status

Rijksmonumenten zijn terreinen waarbij eerder onderzoek heeft aangetoond dat zich op die terreinen archeologische waarden bevinden. Deze terreinen staan op de Archeologische Monumenten Kaart ingedeeld bij de categorie 'Terreinen van zeer hoge archeologische waarde'. Zij zijn vanwege hun uitzonderlijke waarde door het Rijk tevens aangewezen als wettelijk beschermd archeologisch monument op basis van de Monumentenwet 1988.

Bij de aanwijzing van een locatie of terrein als nieuw (archeologisch) Rijksmonument brengt de gemeente, en indien het monument buiten de bebouwde kom is gelegen ook de provincie, een eigen advies uit aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) over de aanvraag. Vroeger was dat verplicht, maar nu is de provincie alleen nog bevoegd om te adviseren (en hoeft dat dus niet te doen).

De terreinen

Binnen het gebied van de gemeente zijn op dit moment vier archeologische Rijksmonumenten bekend. In tabel 5.10 worden deze Rijksmonumenten vermeld, waarbij opgemerkt moet worden dat deze de situatie van maart 2009 weergeeft. De landelijke AMK wordt regelmatig geactualiseerd. Via de RCE (www.archis.nl) of de provincie is de meest recente versie op te vragen.

Advies

Het uitgangspunt voor de archeologische Rijksmonumenten is behoud van archeologische waarden in originele context (behoud '*in situ*'). De archeologische Rijksmonumenten worden hierbij beschermd via de Monumentenwet 1988. Bij ontwikkelingen op deze terreinen heeft inpassing van archeologische waarden te allen tijde de voorkeur.

De beschermde status van archeologische Rijksmonumenten betekent tevens dat geen enkele bodemverstorende activiteit of grootschalige dan wel langdurige grondwaterpeilverlaging is toegestaan, tenzij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed daarvoor een vergunning heeft afgegeven. Iedere bodemarchief bedreigende ontwikkeling op een archeologisch Rijksmonument dient voorafgegaan te worden door een vergunningaanvraag bij de RCE, die een rapport zal verlangen waarin de archeologische waarden van het terrein afdoende zijn vastgesteld en waarin de effecten van realisatie van de ontwikkeling op deze waarden worden afgewogen. Omdat bodemverstorende ingrepen vermeden dienen te worden, zal dit rapport meestal een uitgebreid bureauonderzoek betreffen en een evaluatie van de verwachte effecten en te nemen maatregelen.

Indien behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is en als de RCE daarvoor toestemming heeft afgegeven, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud '*ex situ*').

6.4.3 AMK-terreinen

Status

De AMK-terreinen zijn terreinen waarbij onderzoek heeft aangetoond dat zich op die terreinen archeologische waarden bevinden. Deze terreinen staan vermeld op de landelijke Archeologische Monumenten Kaart (AMK). De archeologische waarden op deze terreinen zijn op grond van criteria als gaafheid, zeldzaamheid, conserveringsgraad en belevingswaarde gewaardeerd en op basis daarvan zijn de terreinen in drie categorieën ingedeeld:

- 'Terreinen van archeologische waarde' (AW);
- 'Terreinen van hoge archeologische waarde' (HAW);
- 'Terreinen van zeer hoge archeologische waarde' (ZHAW).

Hoewel de AMK-terreinen op de archeologische Monumentenkaart staan vermeld, genieten deze terreinen geen wettelijke bescherming zoals de Rijksmonumenten deze wel genieten (zie paragraaf 6.4.2 voor een deel van de ZHAW-terreinen).

De terreinen

Binnen het gebied van de gemeente zijn op dit moment vier overige AMK-terreinen bekend. In figuur 5.11 worden de AMK-terreinen weergegeven, waarbij opgemerkt moet worden dat deze de situatie van maart 2009 weergeeft. De landelijke AMK wordt regelmatig geactualiseerd. Via de RCE (ARCHIS-II website) of de provincie is de meest recente versie op te vragen.

Advies

Het uitgangspunt voor de AMK-terreinen is om behoud van archeologische waarden in originele context (behoud '*in situ*') na te streven en bodemverstoringen dieper dan 30 cm te vermijden. Sloopwerkzaamheden dieper dan 30 cm onder het maaiveld dienen te worden vermeden. De AMK-terreinen dienen planologisch te worden beschermd door opname in het bestemmingsplan voor het gebied waarin zij gelegen zijn. Bij ontwikkelingen op deze terreinen heeft inpassing van archeologische waarden te allen tijde de voorkeur. Vanwege de monumentale status van AMK-terreinen worden bodemverstoringende activiteiten (inclusief sloopwerkzaamheden) of grootschalige dan wel langdurige grondwaterpeilverlagingen niet toegestaan, tenzij met behulp van een archeologisch onderzoek kan worden aangetoond dat de archeologische resten niet worden bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling. Plangebieden met een oppervlakte kleiner dan 50 m² of een verstoring ondieper dan 30 cm zijn vrijgesteld van onderzoek.

Indien behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud '*ex situ*').

6.4.4 Gemeentelijke archeologische monumenten

Status

De gemeentelijke archeologische monumenten zijn terreinen waarbij onderzoek heeft aangetoond dat zich op die terreinen archeologische waarden bevinden, die

gemeentelijk van groot belang worden geacht. Op dit moment zijn geen gemeentelijke archeologische monumenten aangewezen, maar de mogelijkheid bestaat om dat in de toekomst alsnog te doen. De terreinen staan dan vermeld op de gemeentelijke beleidsadvieskaart of komen daarvoor in de toekomst mogelijk in aanmerking bij ontdekking van nieuwe vindplaatsen. De archeologische waarden op deze terreinen zijn of worden op grond van criteria als gaafheid, zeldzaamheid, conserveringsgraad en belevingswaarde gewaardeerd en op basis daarvan bij gemeentelijke verordening als gemeentelijk monument aangeduid.

De gemeentelijke archeologische monumenten genieten geen wettelijke bescherming zoals de Rijksmonumenten deze wel genieten.

De terreinen

Binnen het gebied van de gemeente zijn op dit moment geen gemeentelijke archeologische monumenten aangewezen.

Advies

Het uitgangspunt voor (eventueel toekomstige) gemeentelijke monumenten is om behoud van archeologische waarden in originele context (behoud 'in situ') na te streven en bodemverstoringen (inclusief sloopwerkzaamheden) van 30 cm onder het maaiveld of dieper te vermijden. De gemeentelijke monumenten dienen planologisch te worden beschermd door opname in een archeologieverordening en het bestemmingsplan voor het gebied waarin zij gelegen zijn. Bij ontwikkelingen op deze terreinen heeft inpassing van archeologische waarden te allen tijde de voorkeur. Vanwege de monumentale status worden bodemversturende activiteiten (inclusief sloopwerkzaamheden) of grootschalige dan wel langdurige grondwaterpeilverlagingen niet toegestaan, tenzij met behulp van een archeologisch onderzoek kan worden aangetoond dat de archeologische resten niet worden bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling. Plangebieden met een oppervlakte kleiner dan 50 m² of een verstoring ondieper dan 30 cm zijn vrijgesteld van onderzoek.

Indien behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud 'ex situ').

6.4.5 Zones met een hoge archeologische verwachting voor laat paleolithicum en mesolithicum (steentijd)

Status

De gemeentelijke beleidsadvieskaart geeft zones aan op het gemeentelijk grondgebied met een hoge archeologische verwachting. Op basis van landschappelijk, cultuurhistorisch, bodemkundig en archeologisch onderzoek kan worden aangenomen dat terreinen in deze zone een grote kans hebben op het aantreffen van archeologische waarden uit het laat-paleolithicum en mesolithicum (de steentijd). Het gaat hierbij vooral om pingoruïnes en dobbes, inclusief een buffer-randzone met een breedte van 100 m daaromheen.

De terreinen

Deze terreinen zijn meestal onderscheiden op grond van het voorkomen van eerdere archeologische waarnemingen of op grond van een relatief hoge dichtheid van bekende archeologische vindplaatsen op vergelijkbare landschappelijke eenheden. De

venige tot kleiïge vullingen van pingoruïnes en dobbes vertegenwoordigen daarnaast een belangrijk archief voor klimaat- en vegetatieveranderingen, vanwege de vaak goed geconserveerde resten van insecten en stuifmeel van bomen, planten en cultuurgewassen. Indirect geeft dit archeobotanisch archief dus ook informatie over de invloed van de mens op het landschap en over geteelde gewassen (landgebruik!).

Het uitgangspunt voor zones met een hoge archeologische verwachting op resten uit het laat paleolithicum en mesolithicum is om behoud van archeologische waarden in originele context (behoud '*in situ*') na te streven en bodemverstoringen van 40 cm onder maaiveld of dieper te vermijden. De zones met een hoge archeologische verwachting dienen planologisch te worden beschermd door opname in het bestemmingsplan voor het gebied waarin zij gelegen zijn. Bij ontwikkelingen op deze terreinen heeft inpassing van archeologische waarden te allen tijde de voorkeur. Bodemversturende activiteiten (inclusief uitbaggeren en dreggen in het kader van natuurontwikkeling) of grootschalige dan wel langdurige grondwaterpeilverlagingen worden niet toegestaan, tenzij met behulp van een archeologisch onderzoek kan worden aangetoond dat er geen archeologische resten of archeobotanische archieven worden bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling.

Plangebieden met een verstoringsdiepte minder dan 40 cm beneden maaiveld of met een oppervlakte kleiner dan 50 m² zijn vrijgesteld van onderzoek. Indien behoudenswaardige archeologische waarden worden aangetroffen en behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud '*ex situ*'). Bij het aantreffen van een nog intact archeobotanisch archief dient contact te worden opgenomen met RCE, TNO, Alterra of Universiteit Utrecht (Dep. fysische geografie) of met archeologisch gecertificeerde bedrijven om de bemonstering met steekguts van de vullingen van dobbes of pingoruïnes te bespreken.

6.4.6 Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden neolithicum tot middeleeuwen

Status

De gemeentelijke beleidsadvieskaart geeft zones aan op het gemeentelijk grondgebied met een hoge archeologische verwachting op archeologische waarden uit de perioden neolithicum tot middeleeuwen. Op basis van landschappelijk, cultuurhistorisch, bodemkundig en archeologisch onderzoek kan worden aangenomen dat terreinen in deze zone een grote kans hebben op het aantreffen van archeologische waarden.

De terreinen

Deze terreinen zijn meestal onderscheiden op grond van het voorkomen van bekende historische woonplaatsen, eerdere archeologische waarnemingen of een relatief hoge dichtheid van bekende archeologische vindplaatsen op vergelijkbare bodem- of landschappelijke eenheden.

Het uitgangspunt voor zones met een hoge archeologische verwachting is om behoud van archeologische waarden in originele context (behoud '*in situ*') na te streven en bodemverstoringen van 40 cm onder maaiveld of dieper te vermijden. De zones met een hoge archeologische verwachting dienen planologisch te worden beschermd door

opname in het bestemmingsplan voor het gebied waarin zij gelegen zijn. Bij ontwikkelingen op deze terreinen heeft inpassing van archeologische waarden te allen tijde de voorkeur. Bodemversturende activiteiten (inclusief sloopwerkzaamheden) of grootschalige dan wel langdurige grondwaterpeilverlagingen worden niet toegestaan, tenzij met behulp van een archeologisch onderzoek kan worden aangetoond dat er geen archeologische resten worden bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling. Plangebieden met een verstoringsdiepte minder dan 40 cm beneden maaiveld of met een oppervlakte kleiner dan 2500 m² zijn vrijgesteld van onderzoek. Indien behoudenswaardige archeologische waarden worden aangetroffen en behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud '*ex situ*').

6.4.7 Zones met een hoge archeologische verwachting voor de perioden late middeleeuwen en nieuwe tijd

Status

De gemeentelijke beleidsadvieskaart geeft op een aantal locaties cultuurhistorische elementen aan, zoals historische kernen, oude bewoningsassen en oude boerderijen. In de ondergrond en de directe omgeving van historische kernen en cultuurhistorische elementen is de kans op het aantreffen van vaak ondiep gelegen archeologische waarden (oude funderingen en vloerniveaus mogelijk al binnen 30 cm onder maaiveld) groot, vanwege een langdurige bewoningsgeschiedenis en de vaak grote spoordichtheid. Van bijvoorbeeld oude hoeven en bijbehorende erven is bekend dat deze vaak voorgangers hebben gehad die al kunnen dateren uit de middeleeuwen.

De terreinen

De terreinen betreffen onder andere de huidige historische kernen van Rouveen en Staphorst, evenals de locaties van toenmalige, maar nu verplaatste bewoningslinten (de oude bewoningsassen). Ook enkele andere elementen waaronder molenplaatsen, eendenkooien en bruglocaties zijn op de kaart weergegeven.

Advies

Het uitgangspunt voor de historische kernen (die niet als AMK-terrein staan aangeduid) en cultuurhistorische elementen is om behoud van de cultuurhistorische elementen en de bijbehorende archeologische waarden in originele context (behoud '*in situ*') na te streven. Het verdient aanbeveling om cultuurhistorische elementen en de directe omgeving die vaak een relatie heeft met het historische element (bijvoorbeeld een erf bij een oude hoeve) in te passen in nieuwe ontwikkelingen. Sloop- en versturende werkzaamheden van 50 cm of dieper onder het maaiveld dienen zoveel mogelijk te worden vermeden.

Hoewel archeologische resten al ondiep (binnen 30 cm) kunnen voorkomen, kiest de gemeente Staphorst er expliciet voor om plangebieden met een verstoringsdiepte minder dan 50 cm beneden maaiveld of met een oppervlakte kleiner dan 100 m² vrij te stellen van onderzoek. Indien behoudenswaardige archeologische waarden worden aangetroffen en behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud '*ex situ*').

6.4.8 Zones met een middelhoge archeologische verwachting

Status

De gemeentelijke beleidsadvieskaart geeft zones aan op het gemeentelijk grondgebied met een middelhoge archeologische verwachting. Op basis van landschappelijk, cultuurhistorisch, bodemkundig en archeologisch onderzoek kan worden aangenomen dat terreinen in deze zone een middelgrote kans hebben op het aantreffen van archeologische waarden. Deze terreinen zijn meestal onderscheiden op grond van de nabijheid van bekende historische woonplaatsen, eerdere archeologische waarnemingen of bekende archeologische vindplaatsen op vergelijkbare bodem- of landschappelijke eenheden.

De terreinen

Zones met een middelhoge archeologische verwachting kunnen zich bevinden op de overgang naar zones met een lage archeologische verwachting, of het kan zones betreffen met een oorspronkelijk hoge archeologische verwachting waar twijfels zijn gerezen ten aanzien van de intactheid van de bodem. Tevens gaat het om het veengebied ten westen van Rouveen en Staphorst, waarvan het oorspronkelijke reliëf van het dekzand niet of nauwelijks bekend is. Ter plaatse van afgedekte dekzandruggen geldt een middelhoge archeologische verwachting, terwijl voor de dekzandvlakten een lage archeologische verwachting geldt.

Advies

Het uitgangspunt voor zones met een middelhoge archeologische verwachting is om behoud van archeologische waarden in originele context (behoud '*in situ*') na te streven. De zones met een middelhoge archeologische verwachting dienen planologisch te worden beschermd door opname in het bestemmingsplan voor het gebied waarin zij gelegen zijn. Bij ontwikkelingen op deze terreinen heeft inpassing van archeologische waarden te allen tijde de voorkeur. Bodemversturende activiteiten (inclusief sloopwerkzaamheden) of grootschalige dan wel langdurige grondwaterpeilverlagingen worden niet toegestaan, tenzij met behulp van een archeologisch onderzoek kan worden aangetoond dat er geen archeologische resten worden bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling.

Plangebieden met een verstoringsdiepte minder dan 40 cm beneden maaiveld of met een oppervlakte kleiner dan 3000 m² zijn vrijgesteld van onderzoek.

Indien behoudenswaardige archeologische waarden worden aangetroffen en behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud '*ex situ*').

6.4.9 Zones met een lage archeologische verwachting

Status

De gemeentelijke beleidsadvieskaart geeft zones aan op het gemeentelijk grondgebied met een lage archeologische verwachting. Op basis van landschappelijk, cultuurhistorisch, bodemkundig en archeologisch onderzoek kan worden aangenomen dat terreinen in deze zone een lage kans hebben op het aantreffen van archeologische waarden.

De terreinen

Deze terreinen zijn meestal onderscheiden op grond van het ontbreken van archeologische waarnemingen of archeologische vindplaatsen op vergelijkbare bodem- of landschappelijke eenheden. Het betreft meestal terreinen die vanuit landschappelijk oogpunt ongunstige vestigingscondities boden of die te nat of onvruchtbaar waren voor landbouw. Ook kan het zones betreffen die oorspronkelijk een hoge of middelhoge archeologische verwachting hadden, maar die nu vanwege bijvoorbeeld bodemverstoringen door ontgroning of ruilverkaveling een lage kans hebben op het aantreffen van intacte archeologische vindplaatsen.

Een bijzondere landschapseenheid vormt de veenontginningsvlakte. Mogelijk bevinden zich onder het veen, in de top van de dekzandafzettingen, nog archeologische vindplaatsen. De aanwezigheid ervan zal echter een sterke relatie vertonen met het dekzandreliëf. Op dit moment is echter weinig bekend over eventuele dekzandruggen en –kopjes die door het veen zijn afgedekt. Een lage verwachting in de veenontginningsvlaktes dient dan ook enigszins te worden genuanceerd.

Advies

Het uitgangspunt voor zones met een lage archeologische verwachting is om behoud van archeologische waarden in originele context (behoud '*in situ*') na te streven.

Plangebieden met een verstoringsdiepte minder dan 40 cm beneden maaiveld of met een oppervlakte kleiner dan 1,5 ha zijn vrijgesteld van onderzoek.

Indien behoudenswaardige archeologische waarden worden aangetroffen en behoud van archeologische waarden in originele context (*in situ*) niet mogelijk is, dan dient de initiatiefnemer zorg te dragen voor behoud van de archeologische waarden door opgraving en documentatie (behoud '*ex situ*').

6.4.10 Verstoorde gebieden

Status

De gemeentelijke beleidsadvieskaart geeft op een aantal locaties aan dat gebieden in het verleden mogelijk zijn verstoord door afgraving, ontgraving of ruilverkaveling (vanwege cultuurtechnische maatregelen of ophoging). Deze locaties kunnen gelegen zijn in zones met een lage, middelhoge of hoge archeologische verwachting.

Advies

Het advies voor mogelijk verstoorde gebieden (op de kaart aangegeven met arcering) is gelijk aan het advies voor de onderliggende verwachtingszone (lage, middelhoge of hoge verwachting, aangegeven met de kleur onder de arcering). Voor de niet-vrijgestelde gebieden dient een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd te worden in de vorm van een verkennend booronderzoek om te kunnen beoordelen wat de exacte omvang, aard en diepte van de verstoring is en om vast te stellen op welke diepte een archeologisch relevant niveau verwacht kan worden. Uit dit onderzoek kunnen twee mogelijkheden volgen:

- Voor gebieden die in het verleden al aantoonbaar zijn verstoord, ontgraven of gediëpploegd tot onder het archeologisch relevante niveau geldt een vrijstelling voor archeologisch vervolgonderzoek;
- Voor gebieden die in het verleden zijn verstoord, ontgraven of gediëpploegd, maar waarbij het archeologisch relevante niveau grotendeels intact is gebleven, zal een archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk zijn.

6.4.11 Toevalsvondsten

Ook als geen (nader) archeologisch onderzoek noodzakelijk is, hetzij bij vrijstelling, hetzij na vergunningverlening geldt dat de Monumentenwet van kracht blijft. Volgens de Monumentenwet 1988 bestaat een meldingsplicht indien waardevolle archeologische resten worden aangetroffen. Artikel 53 lid 1, monumentenwet 1988: *“Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is, meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij Onze Minister.”*

In de praktijk betekent dit dat eventuele toevalsvondsten gemeld dienen te worden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) of het provinciaal depot voor bodemvondsten te Deventer (tel. 0570-644173), of via het hiernavolgende e-mail adres: archeologisch.depot@oversticht.nl.

6.5 Het archeologische traject

Archeologisch onderzoek in Nederland dient te worden uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Het archeologische traject opgesplitst in een drietal stappen. In de regel worden deze stappen gevolgd. Elk door een archeologisch gecertificeerde instelling uitgevoerde stap resulteert in een KNA-conform onderzoeksrapport en bevat een selectieadvies waarin wordt toegelicht en onderbouwd of een vervolgonderzoek (in de vorm van een volgende stap) al dan niet noodzakelijk is.

Voor met name de kleinere onderzoekslocaties kunnen stap 1 en 2 uit kostentechnische overwegingen vaak worden samengevoegd, met de resultaten van zowel het bureauonderzoek als het inventariserend veldonderzoek in één onderzoeksrapport.

De bevoegde overheid, meestal de gemeente, dient het onderzoeksrapport te toetsen en op basis van het selectieadvies een selectiebesluit te nemen waarmee een vervolgonderzoek al dan niet dient te worden uitgevoerd.

De drie genoemde onderzoeksstappen zijn de volgende:

1 Bureauonderzoek.

Door middel van een bureaustudie, waarbij literatuur over landschappelijke ontwikkeling, historische gegevens en bekende archeologische waarden worden geraadpleegd, wordt een gespecificeerd verwachtingsmodel opgesteld.

2 Inventariserend Veldonderzoek

Bij het inventariserend veldonderzoek wordt een veldonderzoek uitgevoerd dat is toegespitst op de kansrijke zones. Deze onderzoeksfase kan worden onderverdeeld in een drietal substappen, te weten de verkennende, karterende en waarderende fase.

Het doel van een verkennende fase is in veel gevallen het vaststellen van de intactheid van de bodem. Een karterende fase gericht op de opsporing van archeologische vindplaatsen. De waarderende fase heeft als doel het waarderen van de opgespoorde vindplaatsen.

Afhankelijk van de fase binnen het inventariserende onderzoek, de locatie, de bodemopbouw en de diepte van de te verwachten archeologische resten zijn verschillende onderzoeksmethoden mogelijk. Het betreft een oppervlaktekartering, geofysisch onderzoek, een booronderzoek of een proefsleuvenonderzoek.

Indien op basis van de waardering van een vindplaats wordt besloten dat de vindplaats behoudenswaardig is, dan zijn in stap 3 drie mogelijkheden:

3a Behoud *in situ*

Bij behoud *in situ* wordt de vindplaats behouden door het plan aan te passen en door de vindplaats planologisch te beschermen, zodat de bodem nu en in de toekomst niet verstoord wordt ter plaatse van de vindplaats dan wel het archeologisch relevante niveau.

3b Definitief opgraven

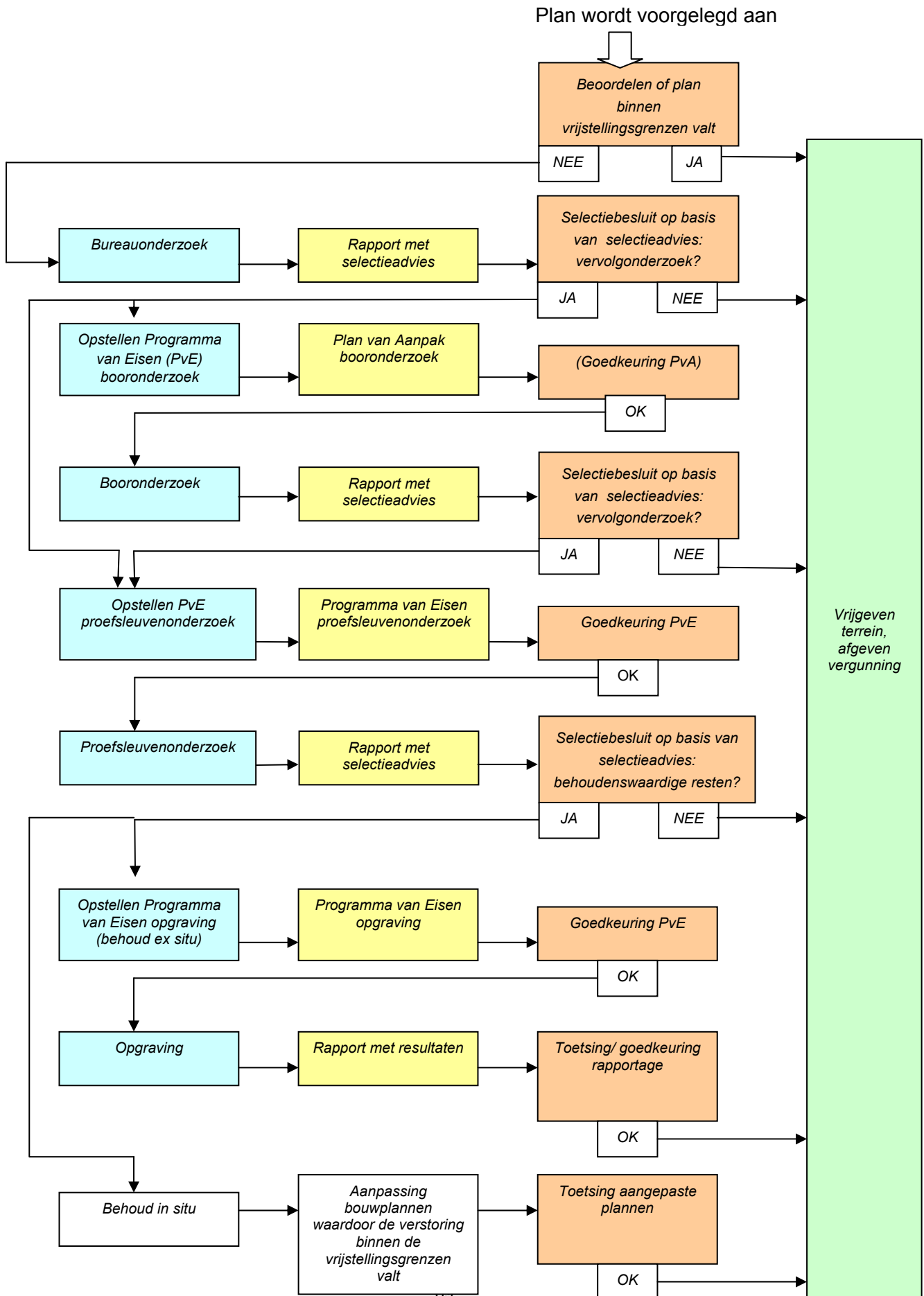
Bij definitief opgraven worden de vindplaats opgegraven, waarbij alle vondsten worden geborgen en de sporen worden gedocumenteerd, ingetekend en gefotografeerd. Na de opgraving is het terrein in principe archeologievrij en zijn er geen belemmeringen voor bodemversturende activiteiten. Voor de uitvoering van een opgraving is een goedgekeurd PvE vereist.

3c Archeologische begeleiding

Alleen indien proefsleuven, behoud *in situ* of definitief opgraven niet mogelijk zijn, dan kan worden gekozen voor een archeologische begeleiding met beperkte versterking. Mogelijke aanleidingen voor een begeleiding zijn:

- Adequaats en regulier vooronderzoek wordt belemmerd door terreinomstandigheden, bebouwing of verharding;
- Als op grond van beschikbare informatie geconcludeerd is dat een opgraving niet (meer) nodig is, kan een begeleiding als controle worden uitgevoerd;
- Wanneer sprake is van bijzondere onderzoeksvragen bij uitvoeringstrajecten.

Uitgangspunt bij de uitvoering van een begeleiding is een goedgekeurd PvE. Een archeologische begeleiding kan worden uitgevoerd onder het protocol proefsleuven (indien nog onvoldoende informatie beschikbaar is voor een waardestelling), of onder het protocol opgraven (indien er een sterk vermoeden bestaat dat archeologische resten aanwezig zijn).

Verklaring van de kleuren in het voorgaande diagram:

	Activiteiten die verstoorder moet laten uitvoeren door een erkend archeologisch bureau.
	Product dat aan de gemeente dient te worden voorgelegd. Het dient te zijn opgesteld door een erkend archeologisch bureau.
	Taken gemeente. Het rapport dient getoetst te worden aan de hand van de geldende kwaliteitseisen (KNA). Vervolgens wordt een selectiebesluit genomen door het College. In de praktijk wordt het selectiebesluit veelal genomen (onder mandaat van de gemeenteraad) door een gemeente-ambtenaar of een extern adviseur.

- **Bureauonderzoek:** Het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omvattende de aan- of afwezigheid, de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit daarvan. Bij een bureauonderzoek wordt ook gekeken naar bronnen die informatie geven over eventuele verstoringen op het terrein, zoals bouwdoosiers en ontgrondingsgegevens.

- **Booronderzoek:** (officieel: Inventariserend Veld Onderzoek door middel van grondboringen). Karteringsmethode bij veldinventarisatie, gebaseerd op het verrichten van grondboringen, waarbij vooral wordt gelet op het voorkomen van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool en fosfaatconcentraties en het al dan niet intact zijn van de bodemopbouw. Het onderzoeksrapport bevat een waardering van de aangetroffen archeologische resten alsmede een selectieadvies.

- **Proefsleuvenonderzoek:** (officieel: Inventariserend Veld Onderzoek - Proefsleuven; IVO-P). Opgraving van beperkte omvang op één of meerdere locaties binnen een vindplaats dan wel in de vorm van één of meerdere sleuven om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging, e.d. van grondsporen waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten. Het onderzoeksrapport bevat een waardering van de aangetroffen archeologische resten alsmede een selectieadvies.

- **Archeologische begeleiding:** De registratie van vondst- en spoorgegevens van een vindplaats, zonder dat daarbij sprake is van het aanleggen van vooraf geplande sleuven of putten. Een archeologische begeleiding kan **alleen** plaatsvinden als een regulier vooronderzoek, behoud *in situ* of een definitieve opgraving niet mogelijk is. Een archeologische begeleiding kan worden uitgevoerd onder het protocol proefsleuven of onder het protocol opgraven.

- **Opgraving:** De ontsluiting van een vindplaats met als doel de informatie te verzamelen en vast te leggen die nodig is voor het beantwoorden van de in het Programma van Eisen verwoorde onderzoeksvra(a)g(en) en het behalen van de onderzoeksdoelstellingen.

- **Programma van Eisen (PvE) :** Door een blijkens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog opgestelde kennisgeving van het bevoegd gezag aan de initiatiefnemer en eventueel de beoogde uitvoerder, gebaseerd op het selectiebesluit. In het PvE wordt vastgelegd waaraan archeologische veldprojecten moeten voldoen. De formulering van de inhoudelijke vraagstelling (wat er moet gebeuren) en aanwijzingen voor de praktische uitvoering (hoe het moet gebeuren). Het opstellen en

het uitvoeren van het PvE mag niet in één hand belegd zijn, tenzij het PvE is goedgekeurd door een onafhankelijk senior archeoloog namens de bevoegde overheid. Het PvE geeft de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats en formuleert de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk. Nadat het PvE is opgesteld kan het zijn dat nieuwe feiten en gewijzigde inzichten leiden tot een wijziging van de onderzoeksopzet (incl. uitwerking, conservering). Dit kan het geval zijn tijdens en na afronding van het veldwerk. Voor dergelijke beslissingen is akkoord nodig van het bevoegd gezag die het PvE heeft vastgesteld.

- **Bevoegde overheid:** De overheid (meestal de gemeente) die het selectiebesluit neemt en het Programma van Eisen goedkeurt.

- **Behoud *in situ*:** Behoud van archeologische resten op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponerd, weggegooid of verloren.

- **Behoud *ex situ*:** Behoud van archeologische resten door deze op te graven, te documenteren, te publiceren en te bewaren in een depot.

- **Selectieadvies:** Schriftelijk advies aan de bevoegde overheid. Hierin wordt geadviseerd over de behoudenswaardigheid van één of meer vindplaatsen aan de hand van de opgestelde waardering en criteria die gesteld zijn in het archeologische beleid van de betrokken overheid.

- **Selectiebesluit:** Een gemotiveerd besluit van de bevoegde overheid tot het al dan niet behouden van een bepaalde archeologische waarde. Het besluit leidt tot het al dan niet, of onder voorwaarden, verlenen van een vergunning. In het geval de gemeente de bevoegde overheid is, wordt het selectiebesluit genomen door het College of is gemandateerd.

Een uitgebreide toelichting op de onderzoeksfases en onderzoeksmethoden is te vinden op de website van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (www.sikb.nl, SIKB; 2006).

Tabel 6.1 Samenvatting van de beleidsadviezen per kaartcategorie

Categorie	Soort terrein	Beschrijving van de terreinen	Aard voorgenomen verstoring	Onderzoeksstrategie
AMK-terreinen	<u>Archeologische rijksmonumenten</u>	Het gaat om terreinen die wettelijk beschermd zijn. Elke vorm van bodemingrepen (ook archeologisch onderzoek) is vergunningsplichtig en dient door de RCE te worden goedgekeurd.	Elke vorm van verstoring is bij wet verboden	In principe behoud ' <i>in situ</i> '. Bij aantoonbaar bewijs van intact laten van archeologische resten kan de minister een vergunning afgeven.
	<u>Terreinen met een bepaalde archeologische waarde (Overige AMK-terreinen)</u>	Van deze terreinen is op basis van vondsten of onderzoek reeds een archeologische waarde vastgesteld.	Oppervlakte kleiner dan 50 m ² of verstoringen tot maximaal 30 cm diep	Kleine ingrepen worden acceptabel geacht.
			Oppervlakte gelijk aan of groter dan 50 m ² en verstoringen dieper dan 30 cm	Bij bodemingrepen worden de aanwezige archeologische resten bedreigd. Uitgangspunt is behoud ' <i>in situ</i> ' door planinpassing. Indien dit niet mogelijk is, dient archeologisch onderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek of opgraving plaats te vinden.
Gemeentelijke Archeologische Monumenten	<u>Gemeentelijk monument</u>	Op dit moment zijn binnen de gemeente geen Gemeentelijke Archeologische Monumenten aangewezen	Oppervlakte kleiner dan 50 m ² of verstoringen tot maximaal 30 cm diep	Kleine ingrepen worden acceptabel geacht.
			Oppervlakte gelijk aan of groter dan 50 m ² en verstoringen dieper dan 30 cm	Bij bodemingrepen worden de aanwezige archeologische resten bedreigd. Uitgangspunt is behoud ' <i>in situ</i> ' door planinpassing. Indien dit niet mogelijk is, dient archeologisch onderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek of opgraving plaats te vinden.

Verwachtingszones	<u>Zones met een hoge archeologische verwachting voor late middeleeuwen en nieuwe tijd</u>	Van deze gebieden is op basis van historisch kaartmateriaal of literatuur bekend dat in het verleden bewoning heeft plaatsgevonden. De kans op het aantreffen van archeologische vindplaatsen is dan ook groot.	Oppervlakte kleiner dan 100 m ² of verstoringen tot maximaal 50 cm diep	Kleine ingrepen worden acceptabel geacht.
		Het betreft de historische kernen van Staphorst en Rouveen, inclusief de verlaten bewoningsassen. Daarnaast betreft het ook de locaties van havezaten, molenplaatsen, eendenkooien en dergelijke.	Oppervlakte gelijk aan of groter dan 100 m ² en verstoringen dieper dan 50 cm	De kans is groot dat bij bodemingrepen archeologische resten worden verstoord. Derhalve dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Als eerste stap dient een bureauonderzoek te worden uitgevoerd. Indien vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, kan door middel van een verkennend of karterend booronderzoek bepaald worden in hoeverre de ondergrond nog intact is en of er aanwijzingen zijn voor een archeologische vindplaats. In historische kernen ligt een proefsleufonderzoek meer voor de hand.
	<u>Zones met een hoge archeologische verwachting op laat-paleolithicum en mesolithicum (steentijd)</u>	De kans op het aantreffen van archeologische vindplaatsen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum (steentijd) is groot op basis van een grote biodiversiteit binnen een zone van 100 m rondom dobbes en pingoruïnes. Dobbes en pingoruïnes hebben tevens een aardkundige waarde (reliëf ontstaan inde ijstijd). De kleiige tot venige vulling van dobbes en pingoruïnes kan daarnaast een archief van klimaat-, vegetatie- en landgebruiksverandering herbergen.	Oppervlakte kleiner dan 50 m ² of verstoringen tot maximaal 40 cm diep	Kleine ingrepen worden acceptabel geacht.
		Het betreft dobbes en pingoruïnes, al dan niet met lage randwal en inclusief een bufferzone van 100 m daaromheen.	Oppervlakte gelijk aan of groter dan 50 m ² en verstoringen dieper dan 40 cm	De kans is groot dat bij bodemingrepen archeologische resten worden verstoord. Derhalve dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Als eerste stap dient een bureauonderzoek te worden uitgevoerd. Indien vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, kan door middel van een verkennend of karterend booronderzoek (gericht op steentijdvindplaatsen) bepaald worden in hoeverre de ondergrond nog intact is en of er aanwijzingen zijn voor een archeologische vindplaats. In geval van verstoring van de vulling van de dobbe of pingoruïne wordt geadviseerd <u>een aaneengesloten en tot de bodem doorlopend profiel van de vulling</u> van het diepste deel van de dobbe of pingoruïne met een 6-cm steekguts veilig te stellen voor mogelijk later pollenonderzoek. Deze steekmonsters dienen koel, met folie luchtdicht omwonden en in veldvochtige toestand te worden bewaard (voor advies monsternamen: benader TNO, Alterra, Universiteit Utrecht of archeologisch gecertificeerd bedrijf).

<u>Zones met een hoge archeologische verwachting op archeologische waarden uit de perioden neolithicum tot middeleeuwen</u>	<p>Deze gebieden waren in het verleden geschikte locaties voor bewoning. De kans op het aantreffen van vindplaatsen is derhalve vrij groot.</p>	<p>Oppervlakte kleiner dan 2500 m² of verstoringen tot maximaal 40 cm diep</p>	<p>Vindplaatsen in deze gebieden nemen vaak een groot areaal in beslag waardoor ingrepen tot 2500 m² en tot 40 cm diep acceptabel worden geacht.</p>
	<p>Het betreft relatief hooggelegen locaties langs de Reest, maar ook de rivierduinen in het noordwestelijke deel van de gemeente. Ook de diverse dekzandruggen waren lange tijd geschikt voor bewoning. Hier kunnen dus nederzettingsterreinen en bijbehorende grafvelden of begraafplaatsen verwacht worden.</p>	<p>Oppervlakte gelijk aan of groter dan 2500 m² en verstoringen gelijk aan of dieper dan 40 cm</p>	<p>De kans is groot dat bij bodemingrepen archeologische resten worden verstoord. Derhalve dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Als eerste stap dient een bureauonderzoek te worden uitgevoerd. Indien vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, kan door middel van een verkennend of karterend booronderzoek bepaald worden in hoeverre de ondergrond nog intact is en of er aanwijzingen zijn voor een archeologische vindplaats.</p>
<u>Zones met een middelhoge archeologische verwachting</u>	<p>De gebieden met een middelhoge archeologische verwachting waren in het verleden minder geschikt voor bewoning of zijn in de loop van de tijd minder geschikt geraakt als gevolg van bijvoorbeeld veengroei.</p>	<p>Oppervlakte kleiner dan 3000 m² of verstoringen tot maximaal 40 cm diep</p>	<p>Vindplaatsen in deze gebieden nemen vaak een groot areaal in beslag waardoor kleine ingrepen (zowel in diepte als in oppervlakte) acceptabel worden geacht.</p>
	<p>De kans op het aantreffen van intacte vindplaatsen is derhalve matig groot.</p>	<p>Oppervlakte gelijk aan of groter dan 3000 m² en verstoringen gelijk aan of dieper dan 40 cm</p>	<p>De kans is middelgroot dat bij bodemingrepen archeologische resten worden verstoord. Derhalve dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Als eerste stap dient een bureauonderzoek te worden uitgevoerd. Indien vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, kan door middel van een verkennend of karterend booronderzoek bepaald worden in hoeverre de ondergrond nog intact is en of er aanwijzingen zijn voor een archeologische vindplaats.</p>

	<u>Zones met een lage archeologische verwachting:</u>	De kans op het aantreffen van archeologische resten is relatief klein. Om die reden hebben dergelijke gebieden een lage verwachting gekregen.	Oppervlakte kleiner dan 1,5 ha of verstoringen tot 40 cm diep	Vanwege de lage verwachting worden kleine en middelgrote bodemverstoringen tot 1,5 ha acceptabel geacht. Geen onderzoek nodig.
		Door het lage aantal vondsten is erg weinig bekend over het gebruik van deze (natte) gebieden. Toevalsvondsten leveren hier dan ook vaak zeer veel nieuwe informatie op. Deze gebieden waren in het verleden minder aantrekkelijk voor bewoning. Vaak waren ze relatief vochtig of lagen ze relatief laag in het landschap. Toch werden deze gebieden incidenteel wel gebruikt. Zo zijn in de beekdalen diverse sporen als visfuiken, beschoeiingen e.d. te verwachten en zijn in het veengebied losse vondsten te verwachten in de vorm van (vuur)stenen artefacten of verstoorde vuursteenvindplaatsen. Daarnaast zijn ontginningsporen in de vorm van greppels aan te treffen.	Oppervlakte gelijk aan of groter dan 1,5 ha en verstoringen gelijk aan of dieper dan 40 cm	Bij grote ingrepen of ontgravingen is een toets op de lage verwachting vereist. Er dient een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek te worden uitgevoerd om te toetsen of er mogelijk toch kleinere landschapselementen aanwezig met een hogere archeologische verwachting.
Verstoringen	<u>In diverse zones</u>		Afhankelijk van de verwachtingszone, zie aldaar.	Bureauonderzoek en verkennend booronderzoek om de exacte aard, omvang en diepte van de verstoring en de diepte van een eventueel archeologisch niveau vast te stellen. Afhankelijk van verstoring tot onder of boven het archeologische niveau is respectievelijk geen vervolgonderzoek / wel vervolgonderzoek noodzakelijk

7 Aanbevelingen

Over de historische bewoningslinten van zowel Rouveen als Staphorst is nog relatief weinig bekend. In het verleden zijn wel diverse onderzoeken uitgevoerd, waaronder een uitgebreid archief- en cultuurhistorisch onderzoek⁹⁸, maar de exacte ligging, aard en omvang van de individuele huisplaatsen in deze linten is tot op heden vanuit archeologisch onderzoek nog nauwelijks bekend (enkele kerklocaties uitgezonderd). Gravend onderzoek is namelijk nog niet uitgevoerd. Uit een analyse van het AHN kon de vermoedelijke ligging van enkele voormalige bewoningslinten of leidlijken op een aantal locaties worden geïdentificeerd.

De gemeente Staphorst kiest ervoor om aan te sluiten bij de Provinciale Onderzoeksagenda voor Overijssel, waarin het onderzoek van voormalige of nog bestaande oude dorpskernen en bewoningslinten meer aandacht krijgt. Het verdient dan ook aanbeveling de historische bewoningslinten zoveel mogelijk in te passen in nieuwe plannen en ter plaatse te behouden, of bij een dreigende verstoring gericht archeologisch te onderzoeken. Het archeologisch onderzoek kan dan meer uitsluitel geven over de datering, ligging, aard en omvang ervan. Als de exacte aard, omvang en ligging van de huisplaatsen en bewoningslinten bekend is, dan kan de gemeente Staphorst er wellicht ook nog een toeristisch/recreatieve ontsluiting aan koppelen. Te denken valt aan het plaatsen van informatieborden of het creëren van een historische fietsroute.

---

⁹⁸ Vervloet en Bording, 1985.

Geraadpleegde literatuur en kaarten

- Aa, van der A.J.**, Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden 1839-1851.
- AHN**, 2009. Actueel Hoogtebestand Nederland
- Alterra**, 2009. *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000*. Geraadpleegd via ARCHISII.
- ANWB**, 2004. *Topografische Atlas Overijssel. Schaal 1:25.000*, B. Bennis, Amsterdam.
- Bakker de, H. en J. Schelling**, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*. Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouw-documentatie, Wageningen, 2e druk, 209p.
- Berendsen, H.J.A.**, 1998, *De vorming van het land*, Van Gorcum, Assen.
- Bergh, S. van der**, 2004. *Verdeeld land. De geschiedenis van de ruilverkaveling in Nederland vanuit een lokaal perspectief, 1890-1985*. Dissertatie
- Boshoven, E.H. & R.M. Lotte**, 2005. *Gemeente Enschede. Archeologische verwachtingskaart*. BAAC-rapport 04.238
- Brouwer, E.W.**, 2008. *Archeologisch bureauonderzoek "inrichtingsplan Olde Maten"*. Arcadis, Apeldoorn
- Deeben, H., E. Drenth, M.F. van Oorsouw, L. Verhart**, 2005. De steentijd van Nederland
- DLO-Staring**, 1994. *Bodemkaart en toelichting op de bodemkaart 1:50.000 blad 21 oost Zwolle*, Wageningen.
- De Wolde, J.** 1980. *Ontginningen en verkavelingen in de gemeente Staphorst*. Publicatie Gemeentebestuur van Staphorst, 77. p.
- De Wolde, J.** 1991. *Het verplaatsen van de dorpen Staphorst en Rouveen*. Niet gepubliceerd beknopt overzicht incl. kaarten. Rouveen, 9 p.
- De Wolde, J.** 2010. *Inspraakreactie betreffende de verplaatsing van de dorpen Staphorst en Rouveen*. In te zien bij gemeente Staphorst of bij BAAC.
- Es, W.A. van & A.D. Verlinde**. 1977. *Overijssel in Roman and Early Medieval Times*. In: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, jaargang 27, 1977, pp32-42.
- Gerritsen, F., E. Rensink**, 2004. *Beekdallandschappen in archeologisch perspectief. Een kwestie van onderzoek en monumentenzorg*. Nederlandse archeologische Rapporten 28. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Gevers, A.J., A.J. Mensema**, 2005. *De Havezathen in Salland en hun bewoners*. Uitgeverij Canaletto, Alphen aan den Rijn
- Groenewoudt, B.J., R.M. van Heeringen & G.H. Scheepstra**, 2006. *Het zandeilandenrijk van Overijssel. Bundel verschenen ter gelegenheid van de pensionering van A.D. Verlinde als archeoloog in, voor en van Overijssel*.
- Hazenberg, T., H.J. van Oort en A. Borsboom**, 2007. *Zorgen om (n)iets. Een verkenning naar het toepassen van ondergrenzen ten behoeve van het archeologisch ruimtelijk beleid van de provincie Utrecht*. Hazenberg Archeologie, Leiden

- Kersbergen, R.**, 2006. *Luchtfoto-atlas Overijssel*. Uitgeverij 12 provinciën, Landsmeer
- Lange, J. de** 1854. *Overijsselsche almanak voor oudheid en letteren*. Deventer, 1854.
- Lauwerier, R.C.G.M. en R.M. Lotte**, 2002. *Archeologiebalans 2002*, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Mulder de, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong**, 2003. *De ondergrond van Nederland*, Wolters-Noordhoff bv, Houten.
- Overijssel**, 2009. Kaart met ontgrondingsvergunningen.
- Oversticht, Het**, 2008. 218 x Overijssel. Van Aadorp tot Zwolle. Kampen.
- Pater, B. de, & B. Schoenmaker**, 2005. *Grote atlas van Nederland 1930-1950*. 2005.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed & Provincie Overijssel**, 2009. *Archeologische Monumentenkaart*
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed**, 2009. Indicatieve kaart van archeologische waarden. IKAW, versie 3.0.
- Schrier, D.M., van der**, 1977. *De verplaatsingen van Staphorst en Rouveen*. In: Bijdragen uit het land van IJssel en Vecht. 1^e bundel IJsselakademie.
- SIKB**, 2006a. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1*. SIKB, Gouda
- SIKB**, 2006b. *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend booronderzoek*. SIKB, Gouda
- Spek, T.**, 2004, *Het Drentse esdorpenlandschap, een historisch-geografische studie*, proefschrift Wageningen Universiteit, Utrecht.
- Spek, T., F.D. Zeiler en E. Raap**, 1996. *Van Hunnepe tot de zee. De geschiedenis van het Waterschap Salland*, Kampen.
- Stenvert, R. & Chr. Kolman, B. Olde Meierink**, 1998. *Monumenten in Nederland, Overijssel*. Zwolle.
- Stiboka / Rijks Geologische Dienst**, 1977. *Toelichting op de legenda van de geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000*, Wageningen en Haarlem.
- Stiboka**, 1973. Boswachterij Staphorst, Bodemgesteldheid en bodemgeschiktheid. *Bodemkaart 1:10.000*, Wageningen.
- Stiboka**, 1985. De bodemgesteldheid en bodemgeschiktheid van het landinrichtingsgebied "Rouveen", *Bodemkaart 1:10.000*, Wageningen.
- TNO**, 2009. *Top van de Pleistocene ondergrond*. Geraadpleegd via ARCHISII.
- Versfelt, H.J. & M. Schroor**, 2005. *De atlas van Huguenin*. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829. Heveskes uitgeverij, Veendam
- Versfelt, H.J.**, 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*, Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Vervloet, J.A.J. & J. Bording**, 1985. *Cultuurhistorisch onderzoek landinrichting Rouveen*. Stiboka-rapport 1679. Stiboka, Wageningen.
- Vissinga, A. & D. Dijk**, 2008. *Staphorst (ov.) – Staphorster Grote Stouwe. Een inventariserend archeologisch veldonderzoek*. Steekproefrapport 2008-01/17
- Wieberdink, G.L.**, 1990. *Historische Atlas Overijssel. Chromotopografische kaart des Rijks 1:25.000*. Uitgeverij Robas producties, Den IJp

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1998. Grote Provincie Atlas 1:25.000, Overijssel. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen, 2 editie.

Websites

www.atlas-cultuurhistorie.nl; Cultuurhistorische atlas provincie Overijssel.

www.sikb.nl; Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer